

BOŽENA NĚMCOVÁ KARLA

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

„Tuto, Karla, si myslím, musí být největší radost na světě, když má jeden druhého tak rád, vet?“ šeptala Hana.

„Říká se: „Kde humpřímná láska, handělů na sta“,“ pravila jí na to Karla.

„Och Karla, já se bojím, když vzpomenu, jestli mne dají naši někomu, koho nebudu mít ráda!“ vzdychla Hana.

„Vždyť bys nemusela si ho brát?“

„Kterak nebrat, když musíš rodičů poslechnut – Já bych hale humřila!“ pravilo dobré děvče a z modráčkových očí uronily se dvě světlé slze a zatřpytily se na zeleném mechu, který v okně byl, jako dvě rosní krůpěje.

„Nic ty neplač, Hana,“ řekla prudce Karla a položila čelo na její rámě, „tuto se nesmí stát! Nežli bych dopustila, háby si tě vžil, koho ty ráda nemáš, raději ho zabiju. Nech mně vezmu život, jen když tebe nebude nikdo trápit!“

„Och, to já vím, že ty mne máš ráda!“ řekla vroucně Hana, pohladíc Karlu po černých vlasech.

„Jdi huž spát, Hana, dobrou noc!“ vytrhla se najednou Karla, a Hana, zvyklá na prudkost Karly, dala tiše dobrou noc a okénko zavřela.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je asi z poloviny povídky, kdy jsou již děvčata dospělá a baví se o budoucnosti.

Vojáci se po pěti letech vrací z Německa domů do Čech a s nimi ovdovělá Markyta Drahoňová s malou dcerkou Karlou. Doma ji přivítal sedlák Milota i jeho žena a znovu ji přijmou do služby. Během doby, kdy byla Markyta pryč, se jim narodila Hana, nyní stejně stará jako Karla. S Markytou se vrátil domů také Bárta. Ten měl Karlu velmi rád, hrál si s ní, jen ho mrzelo, že u něj nikdy nesmí zůstat delší dobu. Bárta by si rád Markytu vzal za ženu, ale ona ho odmítla.

Karla a Hana vyrostly a začali se o ně zajímat chlapci. Markyta se nechala slyšet, že Karla se vdávat nebude, i když o ni měl zájem Hanin bratr Petr. Všem to bylo divné, mysleli si, že má asi Karla na těle nějaké znamení. Po Vánocích se Hana Karle svěřovala s tím, že se bojím, aby ji rodiče neprovdali za někoho, koho nebudu mít ráda. Karla jí slíbila, že se jí zastane.

Když se o Velikonocích chlapci převlékali za maškary, Karla si od strýce vyprosila mužské šaty a převlékla se za chlapce. Všichni se shodli, že Karle mužské šaty sluší víc než sukně. A Hana byla celá zmatená, Karla-Karel se jí líbil. Ráno Karla nebyla ve svém pokoji a matka ji zoufale hledala. Milotovým přiznala, že Karla je chlapec; nechtěla, aby jí syna odvedli do války, a tak ho vydávala za dceru.

Karel se mezitím nechal odvést na vojnu a matce vyřídil omluvu. Vojna v té době trvala 8 let a Hana celou tu dobu trpělivě čekala. Karel se na přímluvu sedláka Miloty vrátil už po 4 letech, vzal si Hanu a žili spolu v rodné obci na horách.

- **téma a motiv**

téma: budoucí domluvený sňatek

motivy: rodiče, slzy, mech, vlasy

- **časoprostor**

prostor: u domu, v němž bydlí Hana

čas: večer

- **kompoziční výstavba**

Děj je vyprávěn chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, povídka

- **vypravěč**

vševědoucí vypravěč v er-formě

- **postavy**

Karla Drahoňová – ve skutečnosti chlapec, ale matka ho vydává za dívku; je vysoká, štíhlá, má dlouhé černé vlasy, miluje Hanu, má prudkou povahu

Hana Milotová – Karlina nejlepší přítelkyně již od dětství, jemná pracovitá vesnická dívka, oddaná svým rodičům

Markyta Drahoňová – Karlova matka, která se zoufale bála o své dítě, a tak se chlapce rozhodla vydávat za dívku

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč: Karla, Hana

pásmo vypravěče v er-formě

- **typy promluv**

dialog Karly a Hany

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

oslovení 1. pádem

Karla, Hana

řečnická otázka

Tuto, Karla, si myslím, musí být největší radost na světě, když má jeden druhého tak rád, vet?

nářeční výrazy

vet, humpřímná, handělů, humřila, poslechnut, huž, dobru

příslloví

Kde humpřímná láska, handělů na sta, háby

inverze

Vždyť bys nemusela si ho brát?

archaismus

rámě

přechodník

pohladíc

zdrobnělina

okénko

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

hyperbola

Já bych hale humřila!

epiteton

z modráčkových očí

přirovnání

zatřpytily se na zeleném mechu jako dvě rosní krůpěje

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

2. pol. 19. stol. = počátky českého realismu

Božena Němcová (1820 ?, Vídeň – 1862, Praha)

- jedna z nejznámějších českých spisovatelek
- zakladatelka novodobé české prózy
- pocházela z 12 sourozenců
- rodné jméno Barbora Novotná, později Panklová, matka Terezie vypomáhala ve Vídni, otec Jan Pankl byl panský kočár – vzali se až půl roku po jejím narození
- jejími rodiči byli pravděpodobně jiní lidé (nejčastěji se uvádí, že matkou byla sestra kněžny Zaháňské Dorothea – nápadná podoba)
- dětství prožila na Starém Bělidle v Ratibořicích, na panství Kateřiny Zaháňské → vliv babičky Marie Magdalény Novotné – odtud inspirace k jejím dílům, životní zkušenosti přenáší do svých děl
- navštěvovala školu v České Skalici
- na vychování dána do Chvalkovic do rodiny panského úředníka, zde se začala zajímat o literaturu
- byla půvabná, líbila se mužům
- v 18 letech provdána za Josefa Němce (finanční úředník), který byl o 15 let starší a za své názory často překládán na jiná pracoviště – velmi často se stěhovali (Červený Kostelec, Josefov, Praha, Litomyšl, Domažlice, Nymburk, Liberec) – námět na její cestopisy
- 4 děti, 3 synové (Hynek, Karel, Jaroslav) a dcera Theodora
- manželství nebylo šťastné, manžel ji bil
- měla milence (zřejmě čtyři), neuměla rozumně hospodařit s penězi, darované peníze utrácela za nepotřebné věci
- žila v Praze, živila se praním a úklidem
- syn Hynek zemřel na tuberkulózu r. 1853, po jeho smrti napsala povídku Babička
- žila v ústraní, objevila se jen na pohřbu K. H. Borovského
- přátelila se se sestrami Rottovými – spisovatelkami Karolinou Světlou a Sofií Podlipskou
- Němcová se od manžela odstěhovala do Litomyšle – velmi nemocná, vrátila se zpět – předčasné úmrtí
- život prožila v podstatě v neustálé chudobě
- velkolepý pohřeb, je pohřbena na Vyšehradě

- začínala básněmi: *Slavné ráno, Ženám českým, Moje vlast*

povídky: *Dobry člověk, Chudí lidé, Chyže pod horami, Karla, Pan učitel*

pohádky: *Národní báchorky a pověsti, Slovenské pohádky a pověsti*

Babička – 1855, rozsáhlá povídka, světově proslulé dílo o autorčině dětství na Starém Bělidle, které ovlivnila zidealizovaná babička

V zámku a v podzámčí, Pohorská vesnice

cestopisy: *Obrazy z okolí Domažlického, Z Uher, Obrazy ze života slovenského*

- **literární / obecně kulturní kontext**

Počátky českého realismu - realismus

- umělecký směr, který se odráží ve všech uměleckých odvětvích
- lat.: realis = věcný, skutečný
- znaky: pravdivý obraz skutečnosti, různorodost, všestrannost, typizace postav a prostředí, využití všech rovin jazyka
- v Evropě se realismus projevil také jako kritický realismus, naturalismus
- český realismus je specifický: větší ovlivnění politikou, boj za prosazení českého jazyka, kultury a národa

Vývoj českého realismu:

1. počátky realismu (B. Němcová, K. H. Borovský)
2. umělecké skupiny – májovci (Neruda, Hálek), ručovci (Čech, Krásnohorská), lumírovci (Vrchlický, Zeyer)
3. realistická literatura- téma venkova (Rais, Stašek, Nováková)
4. realistická historická literatura (Winter, Jirásek)
5. realistické drama (Mrštíkové, Preissová, Stroupežnický)

České země:

Karel Havlíček Borovský (1821–1856)

- český básník, novinář, ekonom, překladatel a politik
- považován za zakladatele české žurnalistiky, satiry a literární kritiky
- v 19 letech vstoupil do semináře, odešel
- odjel do Ruska, pracoval jako vychovatel
- redaktor a zakladatel Národních novin, které dosáhly velké popularity
- byl vykázán z Prahy a po delší době hledání se i s rodinou usadil v Kutné Hoře. Zde vydával časopis Slovan.
- za svou novinářskou činnost byl v letech 1851–1855 deportován do tyrolského Brixenu v rakouských Alpách, kde napsal skladby *Tyrolské elegie*, *Král Lávr* a *Křest svatého Vladimíra*
- na pohřbu Božena Němcová údajně položila na Havlíčkovu rakev trnovou korunu jako symbol mučednictví

Josef Kajetán Tyl (1808–1856)

- dramatik, herec-ochotník, novinář, spisovatel, překladatel, organizátor kulturního života, autor české státní hymny
 - nejvýraznější osobnost českého divadla ve 30. a 40. letech 19. století
 - studoval gymnázium v Praze a v Hradci Králové – zde se seznámil s V. K. Klicperou
 - založil *Květy české*, později přejmenované na *Květy*
 - r. 1833 založil Kajetánské divadlo na Malé Straně (členy byli K. H. Mácha a K. Sabina)
 - byl nazýván „miláček národa“ za své kulturní aktivity pro český národ
 - r. 1851 odešel ke kočovnému divadlu
 - předčasně zemřel ve 48 letech na tuberkulózu v bídě v Plzni
- dílo: *Strakonický dudák*, *Fidlovačka*, *Jan Hus*, *Krvavé křtiny*

K. J. Erben (1811–1870)

- básník, historik, sběratel lidové slovesnosti (písňe, pověsti, pohádky, říkadla), vydavatel staročeských literárních památek, překladatel, novinář
 - studoval práva a filozofii, seznámil se s Fr. Palackým, s nímž pak spolupracoval
 - Erbenovy pohádky jsou zbaveny skoro vesměs místní a časové určenosti. Tím se liší od pohádek B. Němcové, v nichž se naopak odráží konkrétní životní prostředí a situace
- dílo: *Kytice z pověstí národních*, *Prostonárodní písňe a říkadla*, pohádky *Zlatovláska*, *Tři zlaté vlasy děda Vševěda*, *Dlouhý*, *Široký* a *Bystrozraký*, *Pták Ohnivák* a *Liška Ryška*

Světový realismus:

Francie:

Honoré de Balzac – *Lidská komedie*

Guy de Maupassant – *Kulička*

Emile Zola – *Zabiják*, *Nana*

Anglie:

Charles Dickens – *Oliver Twist*, *Kronika Pickwickova klubu*

Rusko:

N. V. Gogol – *Revizor*

L. N. Tolstoj – *Vojna a mír, Anna Kareninová*

F. M. Dostojevský – *Zločin a trest, Bratři Karamazovi*

USA:

Mark Twain – *Dobrodružství Toma Sawyera*

Jack London – *Bílý tesák*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Karla – podle jména hlavní hrdinky (která je však ve skutečnosti Karel)

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Jazykově i tematicky je dílo spíše zastaralé a v mnohém naivní.

- **pravděpodobný adresát:**

Jde spíše o dívčí četbu.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Povídka vyšla v roce 1855, tedy ve stejném roce jako *Babička*.

- **tematicky podobné dílo:**

Božena Němcová – Divá Bára: povídka z venkovského prostředí s hlavní dívčí hrdinkou

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Není.